

การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ
: ผลกระทบและแนวทางของประเทศไทย

นายสนาน อัจฉาอังก์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PROTECTION OF THE ENVIRONMENT IN INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW
: IMPLICATIONS AND DIRECTIONS FOR THAILAND

Mr. Sanu Ardsomang

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2008

Copyright of Chulalongkorn University

510559

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ

: ผลกระทบและแนวทางของประเทศไทย

โดย

นายसानุ อัจฉาอังก์

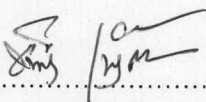
สาขาวิชา

นิติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ศาสตราจารย์วิทิต มันทาภรณ์

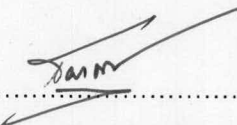
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์

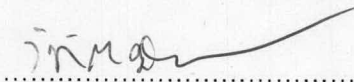
(รองศาสตราจารย์ยงสิทธิ์ เชื้อบุญชัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

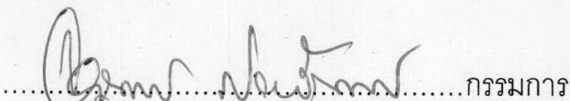
..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุมานิต เกิดสมเกียรติ)

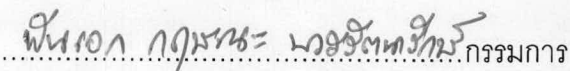
..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ศาสตราจารย์วิทิต มันทาภรณ์)

..... กรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร.จตุรนต์ ธีระวัฒน์)

..... กรรมการ

(พันเอกกฤษณะ บวรรัตนรักษ์)

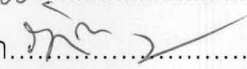
สถาน อัจฉล้าอองค้ : การค้คุมครองสิ่งแวดล้้อมในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ : ผลกระทบและ
แนวทางของประเทศไทย. (PROTECTION OF THE ENVIRONMENT IN INTERNATIONAL
HUMANITARIAN LAW : IMPLICATIONS AND DIRECTIONS FOR THAILAND)

อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ศ.วิทิต ม้นตากรณ้, 379 หน้า.

สิ่งแวดล้้อมถือเป็นปัจจัยล้าคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมสิ่งแวดล้้อมต้องถูก
ทำลายลงอย่างมากจากการกระทำของมนุษย์เอง ไม่เพียงแต่ในเวลาปกติเท่านั้น แต่ย้รวมถึงในช่วงเวลาของ
สงครามหรือการพิพาททางอาวุธด้วย ซึ่งการล้้รับกันของมนุษย์ได้สร้างความเสี่ยงภัยให้กับสิ่งแวดล้้อมอย่าง
มหาศาลดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ในสงครามอินโดจีนและสงครามอ่าวเปอร์เซีย เป็นต้น

จากปัญหาดังกล่าวนี้ ทำให้กฎเกณฑ์ของกฎหมายสงครามหรือกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ
ต้องค้เนึงถึงการให้ความค้คุมครองสิ่งแวดล้้อมมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากพิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา
เกี่ยวกับการค้คุมครองผู้ประสบภัยจากข้อพิพาททางอาวุธระหว่างประเทศ ค.ศ.1977 หรือพิธีสารฉบับที่ 1 และ
อนุสัญญาว่าด้วยการห้ามใช้เทคนิคการดัดแปลงสิ่งแวดล้้อมในทางทหารหรือในทางที่เป็นปรปักษ์อื่นใด ค.ศ.
1976 ซึ่งได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการให้ความค้คุมครองสิ่งแวดล้้อมโดยตรง

เนื่องจากประเทศไทยยังไม่เคยมีกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการให้ความค้คุมครองสิ่งแวดล้้อม
ในกรณีที่มีข้อพิพาททางอาวุธเลย งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาถึงผลกระทบและแนวทางของประเทศไทยจากการนำ
กฎเกณฑ์การให้ความค้คุมครองสิ่งแวดล้้อมในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศมาบังคับใช้ โดยศึกษาและ
วิเคราะห์ถึงการเข้าเป็นภาคีในพิธีสารและอนุสัญญาดังกล่าวข้างต้น ซึ่งจากผลการศึกษาทำให้ทราบว่ การเข้า
เป็นภาคีในพิธีสารและอนุสัญญาของประเทศไทยย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทยทั้งผลกระทบทางด้าน
กฎหมายในการที่จะต้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่มีอยู่และอาจจะต้องมีการตรากฎหมายหรือ
กฎเกณฑ์ใด ๆ ขึ้นมาใหม่เพื่ออนุวัติการตามบทบัญญัติในพิธีสารและอนุสัญญา และผลกระทบที่เกี่ยวกับ
พันธกรณีต่าง ๆ ทางกฎหมาย ซึ่งประเทศไทยจะต้องมีการวางกฎเกณฑ์หรือแนวนโยบายในด้านต่าง ๆ ทั้ง
มาตรการและกลไกทางกฎหมาย การกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องความรับผิดชอบ รวมถึงแนวนโยบายในด้านความ
ร่วมมือระหว่างประเทศต่อไป

สาขาวิชา.....นิติศาสตร์..... ลายมือชื่อ นิสิต..... .....
ปีการศึกษา.....2551.....ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

4886285634 : MAJOR LAWS

KEY WORD: PROTECTION/ ENVIRONMENT/ INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

SANU ARDSOMANG : PROTECTION OF THE ENVIRONMENT IN INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW : IMPLICATIONS AND DIRECTIONS FOR THAILAND.

THESIS PRINCIPAL ADVISOR : PROF.VITIT MUNTARBHORN, 379 pp.

Environment is an essential factor to support human survival. However, it has been largely destroyed by humans not only in peace time but also in times of war or in times of armed conflict. These cause a lot of damage to the environment, as seen in the Indo – China war and Gulf war.

Due to this problem, it is necessary to consider the protection of the environment, especially the principles of the law of war or of international humanitarian law as seen in Geneva Protocol I Additional to the Geneva Convention and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts 1977 and Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques 1976. These treaties have specific provisions for the protection of the environment.

Because Thailand does not have any laws or rules providing to protection to the environment in times of armed conflict, so the objective of this research is to study the implications and directions for Thailand to adopt rules which help to implement international humanitarian law by acceding to those treaties. From the study, after becoming a party to the treaties, Thailand will have legal obligations to amend some of the present laws and enact/adopt new laws or rules or policies which are in accordance with the provisions providing protection for the environment, in accordance with those treaties.

Field of Study:.....Laws.....Student's Signature:.....*Lanu*.....
Academic Year:.....2008..... Principal Advisor's Signature:.....*Vitit Muntarbhorn*.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ก็ด้วยการสนับสนุนจากครอบครัวของผู้เขียน ทั้งคุณพ่อสาโรจน์ และคุณแม่สุวรรณา บุพการีผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูอบรมสั่งสอน บุพการีผู้ให้ความสำคัญและส่งเสริมการศึกษาเล่าเรียนตลอดมาจนทำให้ผู้เขียนมีวันนี้ คุณทัตพล น้องชายของผู้เขียนที่เป็นกำลังใจเสมอมา รวมทั้งญาติพี่น้องทุกคนที่คอยให้ความช่วยเหลือทางด้านการศึกษาแก่ผู้เขียนมาโดยตลอด

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาอิงของศาสตราจารย์วิทิต มั่นตาภรณ์ ครูผู้เสียสละเวลาอันมีค่าในการรับเป็นที่ปรึกษาแก่ผู้เขียนในการทำวิทยานิพนธ์ ครูผู้คอยประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และให้ความเอาใจใส่แก่ลูกศิษย์เสมอมา และครูผู้ที่ได้แสดงให้เห็นถึงจิตวิญญาณของความเป็นครูอย่างแท้จริง

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยเฉพาะศาสตราจารย์ ดร.จตุรนต์ ธีระวัฒน์ และพันเอกกฤษณะ บวรรัตนรักษ์ ซึ่งนอกจากจะเป็นกรรมการสอบแล้ว ยังช่วยให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่มีประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้เขียนในการทำวิทยานิพนธ์

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณทวี เรืองฤทธิ์เดช, คุณคมกฤษ หาญพิชาญชัย, คุณเดชอุดม ขุนนะสิทธิ์, คุณธนวิศิษฎ์ มหพฤทธิไพศาล, คุณชาริสร์ เสนาป่า, คุณภักธรส อินทร์เสาร์, คุณสายใจ อุษชิน, คุณอัญธิกา ณ พิบูลย์, คุณภิญญาดา ไรนิกเกอร์ รวมทั้งเพื่อน ๆ อีกหลายท่านที่ไม่สามารถเอ่ยนามได้ครบถ้วนในที่นี้ผู้ซึ่งให้ความช่วยเหลือและกำลังใจแก่ผู้เขียนตลอดมา

ท้ายที่สุดนี้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่าและประโยชน์ประการใดแล้ว ผู้เขียนขอกราบเป็นกตเวทิตูแก่ บิดามารดา คณาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้มีส่วนเกื้อกูลเสริมสร้างรากฐานที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้เขียน แต่หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 สมมติฐาน	5
1.3 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย	6
1.5 วิธีการดำเนินการศึกษาวิจัย	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 หลักการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศในกรณีที่มีข้อพิพาท	
ทางอาวุธ	8
2.1 ความทั่วไป	8
2.2 หลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ	17
2.2.1 ข้อตกลงระหว่างประเทศและตราสารอื่น ๆ	21
2.2.2 กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ	24
2.2.3 บ่อเกิดอื่น ๆ	26
2.2.4 ข้อพิจารณาถึงการมีผลบังคับใช้ของกฎหมายสิ่งแวดล้อม	
ระหว่างประเทศในกรณีที่มีข้อพิพาททางอาวุธ	33
2.3 หลักกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ	41
2.3.1 ข้อตกลงระหว่างประเทศและตราสารอื่น ๆ	44
2.3.1.1 ข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครอง	
ทรัพย์สินตามอนุสัญญากรุงเฮกฉบับที่ 4 ว่าด้วยการ	
เคารพกฎหมายและจารีตประเพณีในการทำสงคราม	

	หน้า
ทางบก ค.ศ.1907 และอนุสัญญาเจนีวาฉบับที่ 4	
เกี่ยวกับการคุ้มครองพลเรือนในเวลาสงคราม ค.ศ.1949	44
2.3.1.2 ข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครอง	
สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ	50
(1) พิธีสารเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับการปกป้อง	
คุ้มครองผู้ประสบภัยจากข้อพิพาทระหว่างประเทศ	
ทางอาวุธ ค.ศ. 1977 (พิธีสารฉบับที่ 1)	50
(1.1) ความเป็นมาของพิธีสาร	50
(1.2) ขอบเขตของการบังคับใช้พิธีสาร	51
(1.3) การมีผลบังคับใช้ของพิธีสาร	52
(1.4) เนื้อหาและสาระสำคัญของพิธีสารที่เกี่ยวกับ	
การให้ความคุ้มครองสิ่งแวดล้อม	53
(2) อนุสัญญาว่าด้วยการห้ามใช้เทคนิคการดัดแปลง	
สิ่งแวดล้อมในทางทหารหรือในทางที่เป็นปรักษีอื่นใด	
ค.ศ.1976	61
(2.1) ความเป็นมาของอนุสัญญา	62
(2.2) ขอบเขตของการบังคับใช้อนุสัญญา	64
(2.3) การมีผลบังคับใช้ของอนุสัญญา	65
(2.4) เนื้อหาและสาระสำคัญของอนุสัญญา	65
(2.5) การประชุมทบทวนอนุสัญญา	71
2.3.1.3 ข้อตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการจำกัดการใช้อาวุธ	
บางประเภทในการทำสงคราม	80
2.3.1.4 ข้อตกลงระหว่างประเทศที่ใช้บังคับในกรณีที่เกิดข้อพิพาท	
ทางอาวุธที่ไม่มีลักษณะระหว่างประเทศ	85
2.3.1.5 ตราสารอื่น ๆ	87
2.3.2 กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ	90
2.3.2.1 หลักการจำกัดสิทธิของผู้เป็นฝ่ายในกรณีพิพาททางอาวุธที่	
จะเลือกวิธีหรือปัจจัยที่ใช้ในการทำสงคราม	91
2.3.2.2 หลักความได้สัดส่วนระหว่างความเสียหายกับความจำเป็น	

	หน้า
ทางทหาร	92
2.3.2.3 หลักการแบ่งแยกกระหว่างพลเรือนและพลรบ	94
2.3.2.4 หลักมนุษยธรรม	96
2.3.3 ปกติอื่น ๆ	100
บทที่ 3 การปรับใช้กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศเพื่อความคุ้มครอง	
สิ่งแวดล้อม	104
3.1 มาตรการส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎหมาย	104
3.1.1 มาตรการในการระมัดระวังล่วงหน้า	104
3.1.2 การจัดตั้งสถานที่และเขตภายใต้ความคุ้มครองพิเศษ	108
3.1.3 มาตรการในการปฏิบัติตามพันธกรณีในกฎหมาย	113
3.2 ซ้อยกเว้นทางกฎหมาย : หลักการในเรื่องความจำเป็นทางทหาร (military necessity)	118
3.3 การบังคับใช้ทางกฎหมาย	123
3.3.1 การบังคับใช้ทางกฎหมายต่อรัฐที่มีได้เป็นคู่กรณีพิพาททางอาวุธ	123
3.3.2 การบังคับใช้ทางกฎหมายต่อกลุ่มบุคคลที่ไม่ใช่รัฐ (non – state element)	125
3.4 กลไกทางกฎหมายในการตรวจตราตรวจสอบและการแก้ไขฟื้นฟู สิ่งแวดล้อม	128
3.4.1 กลไกในการตรวจสอบการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อพันธกรณีในกฎหมาย.....	128
3.4.2 กลไกในการแก้ไขฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม	131
3.5 ความรับผิดชอบในทางระหว่างประเทศ	135
3.5.1 ความรับผิดชอบของรัฐ	136
3.5.2 ความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคล	145
3.6 การส่งเสริมแนวทางการร่วมมือระหว่างประเทศ	153
บทที่ 4 ข้อพิจารณาทางกฎหมายของประเทศไทยต่อการนำกฎหมายคุ้มครอง	
สิ่งแวดล้อมในกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ	
มาบังคับใช้	159

	หน้า
4.1 สถานะทางกฎหมายของกฎเกณฑ์การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในกฎหมาย มนุษยธรรมระหว่างประเทศ	159
4.1.1 สถานะที่เป็นสนธิสัญญา	160
4.1.2 สถานะที่เป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ	161
4.2 การเข้าเป็นภาคีพิธีสารฉบับที่ 1 ค.ศ.1977 และอนุสัญญาว่าด้วยการห้ามใช้ เทคนิคการดัดแปลงสิ่งแวดล้อมในทางทหารหรือในทางที่เป็นปรปักษ์อื่นใด ค.ศ.1976	165
4.2.1 กฎหมายภายในของประเทศไทยที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครอง สิ่งแวดล้อม	165
(1) กฎหมายว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐในการจัดระเบียบ สิ่งแวดล้อม	165
(2) กฎหมายว่าด้วยการกำหนดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ	166
(3) กฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	167
(4) กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบแห่งและอาญาจาก ปัญหาสิ่งแวดล้อม	167
4.2.2 กระบวนการทางกฎหมายของประเทศไทยต่อการเข้าเป็นภาคี ในสนธิสัญญา	168
(1) การเข้าเป็นภาคีในสนธิสัญญาตามกฎหมายมาตรา 190 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550	168
(2) การให้ความยินยอมเพื่อผูกพันตามสนธิสัญญา	171
4.2.3 ผลกระทบของประเทศไทยจากการเข้าเป็นภาคีในพิธีสารฉบับที่ 1 ค.ศ.1977 ในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและ อนุสัญญาว่าด้วยการห้ามใช้เทคนิคการดัดแปลงสิ่งแวดล้อมใน ทางทหารหรือในทางที่เป็นปรปักษ์อื่นใด ค.ศ.1976	173
(1) ผลกระทบทางด้านกฎหมาย	173
(1.1) การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย	175
(1.2) การตรากฎหมายหรือกฎเกณฑ์ใด ๆ ขึ้นมาใหม่	179
(2) ผลกระทบเกี่ยวกับพันธกรณีต่าง ๆ ทางกฎหมาย	184

	หน้า
(2.1) พันธกรณีเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมาย	184
(2.2) พันธกรณีเกี่ยวกับกลไกทางกฎหมาย	185
(2.3) พันธกรณีเกี่ยวกับความรับผิดชอบ	185
(2.4) พันธกรณีทางด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ	189
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	194
5.1 บทสรุป	194
5.2 ข้อเสนอแนะ	197
รายการอ้างอิง	202
ภาคผนวก	209
ภาคผนวก ก Geneva Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts 1977 (ฉบับภาษาอังกฤษและคำแปลภาษาไทย)	210
ภาคผนวก ข Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques 1976 (ฉบับภาษาอังกฤษและคำแปลภาษาไทย)	353
ภาคผนวก ค Guidelines for Military Manuals and Instructions on the Protection of the Environment in Times of Armed Conflict (ฉบับภาษาอังกฤษและคำแปลภาษาไทย)	367
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	379

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	ตารางเปรียบเทียบการให้ความคุ้มครองสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติตามพิธีสารฉบับที่ 1 ค.ศ.1977 (Additional Protocol I : AP I) และอนุสัญญาว่าด้วยการห้ามใช้เทคนิคการดัดแปลงสิ่งแวดล้อมในทางทหารหรือในทางที่เป็นปรปักษ์อื่นใด ค.ศ.1976 (ENMOD Convention)	79
ตารางที่ 2	ตารางแสดงผลกระทบทางด้านกฎหมายของประเทศไทยจากการเข้าเป็นภาคีในพิธีสารฉบับที่ 1 ค.ศ.1977 ในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุสัญญาว่าด้วยการห้ามใช้เทคนิคการดัดแปลงสิ่งแวดล้อมในทางทหารหรือในทางที่เป็นปรปักษ์อื่นใด ค.ศ.1976	181
ตารางที่ 3	ตารางแสดงผลกระทบเกี่ยวกับพันธกรณีต่าง ๆ ทางกฎหมายของประเทศไทยจากการเข้าเป็นภาคีในพิธีสารฉบับที่ 1 ค.ศ.1977 ในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุสัญญาว่าด้วยการห้ามใช้เทคนิคการดัดแปลงสิ่งแวดล้อมในทางทหารหรือในทางที่เป็นปรปักษ์อื่นใด ค.ศ.1976	191